

УДК 811.161.2:94

Міхаель Мозер, д-р габілітований, проф.
Віденський університет, Відень,
Католицький університет ім. Пазманя, Будапешт

ЧИ ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ Є ІСТОРІЄЮ МОВИ ЛІТЕРАТУРИ?

Замість терміна “стандартна мова”, який прийняла більшість західних мовознавців, в україністиці досі переважає термін “літературна мова”. На суто теоретичних основах, цей факт не має великого значення, адже ці терміни є синонімами. Проте насправді з терміном “літературна мова” пов’язані суттєві проблеми, адже часто виявляється, що навіть фахівці, які напевно усвідомлюють справжній зміст терміна “літературна мова”, фактично трактують його, начеб концепт “літературна мова” дорівнював концептові “мова літератури”; це зокрема стосується чималих праць із назвами “Історія української літературної мови”, “История русского литературного языка” тощо. У цій статті ми коротко нагадаємо, що таке “літературна мова” / “стандартна мова”, а згодом укажемо, що найпоширеніший підручник під назвою “Історія української літературної мови” фактично пропонує нам історію не української літературної мови, але мови українськомовної літератури.

Ключові слова: стандартна мова, літературна мова, мова літератури, “Історія української літературної мови”, “Празька школа”, Айнар Гауген, Іван Огієнко, Віталій Русанівський.

1. Що таке “літературна мова” / “стандартна мова”? Про те, що таке “літературна мова” / “стандартна мова”, мовознавці, зокрема стандартологи, написали чимало праць. Серед найцікавіших є ті, що в основному розвивають головні думки вчених “Празької школи”, які зводяться до таких думок:

- 1) літературна мова повинна бути кодифікована;
- 2) норми повинні бути загальнообов’язковими та прийнятими;
- 3) літературна мова (як полівалентна мова) повинна знайти застосування в усіх комунікаційних функціональних сферах мовної спільноти;
- 4) літературна мова повинна мати надрегіональне значення;
- 5) літературна мова повинна бути стилістично диференційована (див.: [Мозер 2011 : 121–122] із критичними зауваженнями).

І хоча до цих головних критеріїв додано чимало коментарів та й нових критеріїв, теорія “Празької школи” досі не втрачала вартості. Одна з причин, мабуть, полягає в тому, що каталог критеріїв, який запропонували представники “Празької школи” за міжвоєнної доби, насправді лише переформулював програми стандартизаторів XIX ст. Адже самі стандартизатори оголошували у своїх роботах, що працюють над повноцінною кодифікацією певної мови, тобто й над тим, щоб уся мовна спільнота прийняла запропоновані норми в надрегіональному контексті, щоб мовна спільнота дбала про якнайширшу функціональність цієї мови та розробляла відповідні стилі, тощо [див.: Там само].

Тому не дивує, що й модель “стандартизації” мов, яку в середині 1960-х рр. запропонував гарвардський скандинавіст Айнар Гауген, фактично є лише ще одним переформулюванням програм XIX ст. (та водночас і тез “Празької школи”). Нагадаймо, що згідно з Гаугеном стандартизація складається з чотирьох складових, це: 1) “selection”, тобто вибір коду (та конкретних форм); 2) “codification”, тобто кодифікація норм; 3) “acceptance” (або деінде “implementation”), тобто прийняття або запровадження норм і 4) “elaboration”, тобто розробка термінологій і стилів тощо [Haugen 1966; див. Мозер у друці].

Той факт, що наші уявлення про “літературні” / “стандартні” мови глибоко ґрунтуються на модерному досвіді, зумовлює їхню яскраву історичність. Іншими словами, модерні уявлення про “літературну мову” / “стандартну мову” є цінним інструментарієм перш за все щодо модерних часів. Саме тому будь-яка “історія літературної мови” натрапляє на великі труднощі стосовно раніших періодів, адже багато що з мовного минулого швидко виявляється лише “передісторією” відповідної “літературної мови” в термінологічному розумінні, яка власне й стала такою лише за модерних часів. Саме тому я стосовно середньовіччя й ранньомодерних часів вживатиму вираз “писемна мова”.

Нехтування термінологічним значенням виразу “літературна мова” не приводить до подолання згаданих труднощів, а навпаки загострює їх. Суть “літературної мови” ніколи не зводиться до “мови літератури”.

2. Те, що ми маємо. Серед монографій, присвячених “історії української літературної мови”, найбільш поширені праці Івана Огієнка 1949 р. (у різних перевиданнях) і Віталія Русанівського [Огієнко 2001; Русанівський 2001]. Щодо праці Івана Огієнка,

сучасні читачі часто забувають, що автор ніколи не претендував на її суто науковий статус, а презентував її як “популярний підсумок” [Огієнко 2001 : 49], і часто посилаються на тези Івана Огієнка з 1949 р., які наукова славістика давно вважає спростованими. Що ж до книжки покійного академіка Віталія Русанівського, ми маємо справу з дуже поширеною монографією, яка планувалася як підручник для університетів України та й справді широко використовується як такий. Саме розгляд підручника Русанівського оприявнює, до яких небажаних результатів може призвести необачливе ставлення до терміна “літературна мова”.

2.1. Давньокиївська літературна мова. Щодо “давньокиївської літературної мови”, якої в термінологічному розумінні ніколи не існувало як такої (жодна з писемних мов середньовічної Русі не виконувала всі функції літературної мови, не було жодної кодифікації), Віталій Русанівський пропонує думки щодо стосунків між церковнослов’янською та давньоруською мовами в письменстві середньовічної Русі:

“Диглосія – нерівноправне становище двох мов, одна з яких (давньоруська) доповнює функції іншої (старослов’янської). Білінгвізм – рівноправне становище обох мов, кожна з яких має свою сферу вживання. Обидва положення були б правомірними, коли б носії літературної мови – старослов’янської і давньоруської – були різні. Так ні ж, це ті самі люди: князі, їхнє військо і духовне оточення. Для них старослов’янська й руська мови – різновиди тієї самої літературної мови” [Русанівський 2001 : 12].

Ця аргументація дивує, бо незважаючи на те, що ні середньовічні руські князі, ані їхнє військо, та навіть ні їхнє духовне оточення не усвідомлювали, що таке “літературна мова” в сучасному розумінні, важко сказати, скільки з цих осіб більш-менш знали церковнослов’янську мову – і якщо так, у якому розумінні. Насправді все вказує на те, що вкрай мало з таких осіб були спроможні “вживати” церковнослов’янську мову у власному розумінні. Дехто читав церковнослов’янською, зокрема серед духовних осіб; дехто знав напам’ять псалми, молитви з Біблії тощо. Проте мало хто вільно говорив або писав церковнослов’янською навіть серед дуже обмеженого кола середньовічних письменників Русі. Сам Віталій Русанівський пише про “Житіє і ходіння...” ігумена Данила, що мабуть постало в ранньому XII ст.:

“Автор намагається писати старослов’янською мовою, яку, очевидно, як духовна особа, знає досконало, але, вийшовши за межі перекладних текстів, часто не знаходить ні слів, ні форм для описання об’єктів, а тому вдається до засобів відомої йому розмовної мови” [Русанівський 2001 : 27]. Однак людина, яка “досконало” знає певну мову, не опиняється часто в ситуації, що “не знаходить ні слів, ні форм” одразу, коли не пригадує безпосередніх текстових зразків. Така мова в такого носія однозначно не виконує функції літературної, не кажучи вже про те, що майже вся решта мовної спільноти знала церковнослов’янську мову на ще значно скромнішому рівні, ніж ігумен Данило: фактично лише на пасивному або дуже обмеженому репродуктивному рівні. Тому всілякі думки про те, що, мовляв, “давньо-київська літературна мова однаковою мірою використовувалась усіма східними слов’янами” [Русанівський 2001 : 12], швидше нагадують якусь фантастику. Та й думка про те, що та мова начебто “складалася із трьох функціональних стилів: високого (конфесійна й ораторська література), середнього (мова літописів і художньої літератури) і зниженого (“Руська Правда”, грамоти)” [Русанівський, 2001], мало змінює: інші, значно переконливіші схеми, які намагаються висвітлювати взаємний зв’язок між мовами й текстовими жанрами в середньовічній Русі та в православному слов’янському письменстві загалом (див.: [Толстой 1988]), ніяк не вбачають у ньому якогось втілення якоїсь “теорії про три стилі” в такій формі, що аж занадто нагадує спроби Михайла Ломоносова використовувати античні уявлення про три стилі з огляду на церковнослов’янськи в російській мові середини XVIII ст.

Незважаючи на те, як самі сучасники оцінювали мовну ситуацію, давньоруське письменство ґрунтується на більш-менш змішаних різновидах двох слов’янських писемних мов, при цьому кожна з них має свою власну граматику, а жодна з них не була літературною мовою в сучасному розумінні (не кажучи вже про те, що й діалектні вкраплення могли завжди ускладнювати загальну картину).

Відкритих питань є ще значно більше, наприклад: що насправді являє собою “художня література” середньовічної Русі й чим саме “конфесійна й ораторська література” у своїй цілості відрізняється від неї; чому ми, досліджуючи мовний світ середньовіччя, з цілковитою слухністю цікавимося такими суто нелітературними

текстами, як-от: “Правдою Руською” й грамотами, а щодо новітніших часів дослідники часто нехтують тим безспірним фактом, що “літературна мова” не ґрунтується перш за все й майже виключно на “літературних жанрах”? Саме тому, до речі, дивує й міркування Русанівського, що написи на давньоруських монетах “не становлять окремого літературного жанру і є цінними тільки з погляду історичної фонетики, граматики і лексикології” [Русанівський 2001 : 42]: насправді саме такий доказ про суспільну функцію певної мови, як написи на монетах (або пізніше – на банкнотах) має неабияке значення для статусу цієї мови, а літературна цінність таких написів, розуміється, не відіграє жодної ролі.

2.2. Ранньомодерна доба. Із наративу підручника не стає зрозумілим, як після остаточного розпаду Київської Русі з гаданої “давньокиївської” літературної мови таки постали дві окремі “церковнослов’янська” й “староукраїнська” “літературні мови”. З огляду на обмежений простір ми цими питаннями не займатимемося в деталях, проте додамо, що насправді й за ранньомодерної доби ані церковнослов’янська, ані “руська” (українська й білоруська) писемна мова не стали “літературними” в сучасному розумінні слова, хоч обидві мови сильно розвивалися саме в напрямку “літературності” (обмежимося вказівкою на досить могутню кодифікацію церковнослов’янської мови, що відбулася саме на території Речі Посполитої, та на значне розширення функціональності “руської” мови) (див., напр.: [Мозер 2011а : 55–131]. Тим менш зрозуміло досі, і не лише з огляду на працю Русанівського, коли та яким чином із церковнослов’янської мови постала “слов’яноруська”, суть якої, здається, ніде не визначено задовільно. Так чи так, варто вказати на те, що згідно з Віталієм Русанівським історія української літературної мови в XVIII ст. опинилася в такій дивній ситуації, що “<...> у небагатій творчій спадщині І[вана] Некрашевича засвідчені три живані тоді літературні мови: слов’яноруська <...>, староукраїнська <...> і зароджувана новоукраїнська” [Русанівський 2001 : 143], при цьому, може, слід додати ще й четверту “літературну мову”, бо чим ще може бути названа згодом, “нарешті, мова народна” у творчості Некрашевича, якщо його справді “можна назвати попередником І. Котляревського” [Русанівський 2001 : 144]?

Що це може означати? Невідомо, бо деінде автор навіть пише, що, мовляв, “літературна мова існує відтоді, відколи існують твори, написані нею” [Русанівський 2001 : 10]. Однак що звучить як афоризм, насправді позбавлене сенсу.

2.3. Від Котляревського до наших днів. На дуже елементарне питання, коли саме постала новітня українська літературна мова, підручник пропонує кілька нечітких і суперечливих відповідей. Щойно ми дізналися, що вона “зароджувалася” за часів Івана Некрашевича, чия письменницька діяльність трохи передувала виходу “Енеїди”; трохи нижче читаємо, що “І. Котляревський, зважаючи на повну невпорядкованість тодішньої української мови, що тільки-но зароджувалась як літературна, вживав ще немало русицизмів <...>” [Русанівський 2001 : 152], при цьому ніде не з’ясовано, як стан “повної невпорядкованості узгоджується зі статусом літературної мови”. Далі зазначено, що Григорій Квітка-Основ’яненко “залишив нам чіткий відбиток слобожанського говору першої половини XIX ст., який мало змінився і в наші дні” [Русанівський 2001 : 155], але в чому тоді полягає роль Квітки для розробки модерної української літературної мови, яка, нагадаємо, за суттю своєю має вирівнювати регіональні відмінності?

Що це означає, коли ми читаємо, що “у поетів-романтиків була тенденція до нормалізації мови української літератури” [Русанівський 2001 : 167], а водночас саме в цьому контексті Русанівський зненацька зазначає: “Спеціально уникаю тут терміна “літературна мова”, бо про неї можна говорити тільки після творчості Т. Шевченка” [Русанівський 2001 : 167]? Як це зрозуміти, коли читачі на попередніх сторінках натрапляли саме на термін “літературна мова” безліч разів? І що саме автор хоче сказати: чи насправді радить уникати терміна “літературна мова” щодо самої творчості Шевченка, а вважає його доречним лише щодо післяшевченківських часів? А якщо так, з яких саме часів?

На всі ці питання в підручнику нема відповідей, натомість на десятках сторінок описано мову різних українських письменників, їхні метафори, порівняння, тощо. Монографія остаточно стала підручником історії мови української літератури, не літературної мови. Щобільше, там, де автор таки пише про працю над

полівалентністю української мови, читач отримує вкрай сумнівну інформацію¹. Пропонуємо три вживки, до яких згодом подано короткі коментарі:

1. “Однією з обов’язкових умов розширення функцій народнорозмовної мови є виведення її за рамки побутового вживання, розширення її інформативних функцій, перетворення на універсальний засіб самовираження народу. Мабуть, цим пояснюється постійне прагнення Т. Шевченка листуватися зі своїми земляками, особливо з селянами, по-українськи” [Русанівський 2001 : 202].

2. “Уже в часи Т. Шевченка починає розвиватися українська преса. В 1838 р. Є. Гребінка задумав видавати чотири рази на рік літературний додаток українською мовою до російськомовного петербурзького журналу “Отечественные записки” <...>” [Русанівський 2001 : 203].

3. “Ось характерна заява М. Костомарова: “Нам потрібне викладання науки нашою рідною мовою <...> тому народові, для якого рідна мова й досі – найзручніша й найлегша форма передачі й вираження думок. Замість повістей, комедій, віршів, – потрібні наукові книжки. Звісно, при виборі треба бути мудрим. Смішно було б, коли б хтось переклав українською мовою “Космос” Гумбольдта або “Римську історію” Момзена <...>...” [Русанівський 2001 : 154].

Щодо пункту 1. Якщо Тарас Шевченко насправді відчував “постійне прагнення” працювати над розширенням функцій української мови, то він це навряд робив би в особистих листах, які ніколи не були призначені до публікації. Правда, той факт, що Шевченко листувався з українськомовними особами українською, заслуговує на окрему увагу. Проте насправді саме мова Шевченкових листів – зокрема наявність у ній величезної кількості росіянізмів та й переходів на російську мову в рамках так званого “еремикання кодів” – показує дуже яскраво, скільки праці ще було потрібно до створення повноцінної української літературної мови саме в тих галузях, про які в підручнику майже не йдеться (див.: [Мозер 2012]).

¹ Щодо інших украї критичних моментів наших “Історій української літературної мови”, зокрема щодо браку правдивої інформації про історію української мови в Галичині [див. Мозер 2011, Мозер 2014].

Щодо пункту 2. Ствердження, що вже за часів Шевченка починала розвиватися українськомовна преса, украй сумнівне, адже українськомовні літературні додатки до російськомовних журналів таки залишаються творами літератури й ніяк не засвідчують розвиток української мови преси. Як важко було сучасникам писати журналістські статті українською ще на початку 1860-х років, показують такі рядки зі статті Олександра Кониського: “Українська мова годитця не для одніх віршів; на їй и теперъ можна говорити й писати про все наше, такъ-таки, якъ и на іншихъ. Такъ собі думаючи, пишу до васъ первий вісті по-нашому; може, на мій листъ обізвуться зъ другихъ сторонъ розумніши люде и придатніше напишуть. Оттакъ, по-троху, по-троху, та й дійдемъ до того, що про все писатимемъ по-українськи. Бо чи тожъ-таки не соромъ – лізти до сусіда в кишеньку за словомъ? хиба у насъ свого нема? Пора, пора намъ додуматься до власної літературної мови” [див. Moser 2017 : 67].

Щодо пункту 3. Шкода, що і в “Історії української літературної мови” ці вкрай важливі речення Миколи Костомарова подано в неповному, і через це неправильному, вигляді. Дуже важливо нагадати, як насправді звучали ці слова Костомарова з “Основи” з 1862 р.: “<...> Смѣшно было бы, еслибъ кто-нибудь перевелъ на южнорусскій языкъ “Космосъ” Гумбольта, или Римскую исторію, Момзена: для такого рода сочиненій еще не пришло время”. Іншими словами: Костомаров однозначно вказав на те, що час перекласти Гумбольта й Момзена таки надійде, але почати варто з менших кроків [Moser 2017 : 71].

Про ці турботи українських діячів у монографії про “Історію української літературної мови” майже не йдеться, натомість майже виключно пропонується розгляд за списком письменників: “М. Коцюбинський, Леся Українка, І. Франко, П. Грабовський, Панас Мирний, І. Нечуй-Левицький та ін.” [Русанівський 2001 : 218].

Наслідки такого підходу насторожують. Про Валуєвський циркуляр написано: “Циркуляр спершу діяв у досить м’якій формі. Варто згадати, що після 1863 р. виходять друком твори Марка Вовчка (“Кармалюк”, “Жива душа”, “Казка і бувальщина” та інші), І. Нечуя-Левицького (“Дві московки”), Панаса Мирного (“Лихий

попутав”) та ін.” [Русанівський 2001 : 223]. Чи будь-який читач зрозуміє на підставі таких слів, що Валуєвський циркуляр насправді не мав жодного безпосереднього впливу на ці твори, бо, на відміну від Емського указу 1876 р., не забороняв українську літературу, а лише те, про що підручник майже зовсім мовчить: працю над стандартизацією (зокрема: запровадженням) української мови [Moser 2017]?¹

3. Замість підсумків. 1834 р. молодий харківський славіст, етнічний росіянин і таки представник української романтики Ізмаїл Срезневський писав надзвичайно важливі слова, що чудово висвітлюють програму українських працівників у галузі розвитку української літературної мови: “Въ настоящее время, кажется, уже не для кого, и не для чего доказывать, что языкъ Украинскій (или какъ угодно называть другимъ: Малороссійскій) есть языкъ, а не нарѣчіе – Русскаго или Польскаго <...>. Но можетъ ли, долженъ ли онъ въ настоящихъ обстоятельствахъ продолжать свое развитіе, и сдѣлаться языкомъ литературы, а потомъ и общества, какъ было отчасти прежде, или же его удѣлъ останется навсегда языкомъ простаго народа, безпрерывно искажаться, мало помалу вянуть, гложуть среди терній другихъ языковъ, и наконецъ исчезнуть съ лица земли, не оставивши по себѣ ни слѣда, ни воспоминанія?” [див.: Moser 2017 : 41].

На жаль, про те, як українська мова стала мовою не лише літератури, але й суспільства, наші “Історії української літературної мови” подають дуже мало цінної інформації. У них майже нічого не подано про програми стандартизаторів, українською розповідається про граматики й словники та історію їхнього вжитку. Ми з них не дізнаємося майже нічого про розвиток українськомовного шкільництва, про історію

¹ Навіть у розповіді про ХХ ст. питання щодо стандартизації української мови залишаються на маргінесах, натомість наголос на мові української літератури доходить до нових вершин, див.: “Варто було б, очевидно, розглянути її особливості за періодами (двадцять роки, тридцять роки, період війни, шістдесяті-сімдесяті роки, вісімдесяті роки) і в межах кожного періоду за жанрами (поезія, проза, драматургія), а в рамках жанру – за напрямками: громадянський, ліричний, побутовий, історичний, фантастико-футуристичний та ін.” [Русанівський 2001 : 4].

українськомовних букварів, читанок і підручників. Розвиток мови друкованих, а згодом електронних ЗМІ залишається поза увагою цих підручників; це саме стосується розвитку української мови діловодства, законів, армії, тощо.

Підсумуймо: замість історій про українську мову в літературі ми чекаємо на справжню “історію української літературної мови”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мозер М. Українці на шляху до нації з власною мовою: критичні зауваги до історіографії української мови // Україна. Процеси націотворення / М. Мозер. – К. : К.І.С., 2011. – С. 111–123.
2. Мозер М. Причинки до історії української мови ; за ред. С. Вакуленка / М. Мозер. – Вінниця : Нова Книга, 2011.
3. Мозер М. Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки ; пер. з нім. В. Кам'янець / М. Мозер // Українознавча наукова бібліотека НТШ. – Л., 2012 (Серія “Історія мови”). – Ч. 32.
4. Мозер М. Історія української літературної мови Івана Огієнка і “ми” // Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи: Матеріали міжнар. наук. конф. (Мюнхен, Німеччина, 1–3 липня 2012 р.). – К. : Інститут історії України НАН України, 2014. – С. 203–218.
5. Огієнко І. Історія української літературної мови / І. Огієнко ; упоряд. М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2001.
6. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : підручник / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001.
7. Толстой Н. И. К вопросу о древнеславянском языке как общем литературном языке южных и восточных славян / Н. И. Толстой // История и структура славянских литературных языков ; отв. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Наука, 1988. С. 35–52.
8. Haugen E. Dialect, language, nation / E. Haugen // American Anthropologist. 1966. – Vol. 68. – P. 922–935.
9. Moser M. Osnova and the Origins of the Valuev Directive / M. Moser // East / West : Journal of Ukrainian Studies. – 2017. – Vol. 4. – № 2. – P. 39–95.
10. Moser M. The Standardization of Modern Ukrainian – Some General Considerations // у друці.

REFERENCES

1. Moser M. (2011) Ukrainitsi na shliakhu do natsii z vlasnoi u movoiu: krytychni zauvahy do istoriografii ukrainskoi movy [Ukrainians on the path to a nation in their own language: critical remarks on the historiography of the Ukrainian language]. Ukraina. Protsesi natsiotovorennia [Ukraine. The processes of nation-building] (ed. A.Kappeler). Kyiv: K.I.S., pp. 111–123 / <http://r2u.org.ua/forum/viewtopic.php?f=25&t=1891> (in Ukrainian).

2. Moser M. (2011) Prychynky do istorii ukrainskoi movy [*Advances in the history of the Ukrainian language*] (ed. S.Vakulenko). Vinnytsia: Nova Knyha, 848 p. (in Ukrainian).

3. Moser M. (2012) Taras Shevchenko i suchasna ukrainska mova: sprobа hidnoi otsinky [*Taras Shevchenko and modern Ukrainian language: an attempt worthy of evaluation*] (Translated from German V.Kamianets). Lviv: Ukrainoznavcha naukova biblioteka NTSh, vol. 32 (Series “History of Language”), 328 p. (in Ukrainian).

4. Moser M. (2014) Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy Ivana Ohienka i “my” [*History of the Ukrainian literary language of Ivan Ogiienko and “we”*]. Proceedings of the Ukraine on the Historiographic Map of Interwar Europe: International Conference (Munich, Germany, 1–3 July, 2012). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 203–218 / <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6810-4/978-966-02-6810-4.pdf> (in Ukrainian).

5. Ohienko I. (2001) Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy [*History of the Ukrainian literary language*] (ed. M.S.Tymoshyk). Kyiv: Nasha kultura i nauka, 440 p. (in Ukrainian).

6. Rusanivskiy V.M. (2001) Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy. Pidruchnyk [*History of the Ukrainian literary language. Textbook*]. Kyiv: ArtEk, 392 p. (in Ukrainian).

7. Tolstoy N.I. (1988) K voprosu o drevneslavyanskom yazyke kak obschem literaturnom yazyke yuzhnykh i vostochnykh slavyan [*On the question of the Old Slavonic language as the general literary language of the southern and eastern Slavs*]. Istoriya i struktura slavyanskikh literaturnykh yazykov [*History and structure of Slavic literary languages*] (ed. V.N.Yartseva). Moskva: Nauka, pp. 35–52 (in Russian).

8. Haugen E. (1966) Dialect, language, nation. *American Anthropologist*, vol. 68, pp. 922–935 (in English).

9. Moser M. (2017) Osnova and the Origins of the Valuev Directive. East / West: Journal of Ukrainian Studies, vol. 4, no. 2, pp. 39–95 / <https://ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/322/136> (in English).

10. Moser M. (у друці) The Standardization of Modern Ukrainian – Some General Considerations (in English).

Стаття надійшла до редколегії 23.03.18

Michael Moser, Doctor Habilitatus, Prof.
Vienna University, Austria

Is a History of the Ukrainian literary Language a History of the Language of Ukrainian Literature?

Whilemost western linguists prefer the term “standard language”, the older term “literary language” still prevails in Ukrainian studies (as in other fields of Slavic studies). Although the expressions are theoretically synonymous, it is obvious that the traditional term “literary language” often creates serious problems. Particularly, this applies to various “Histories of the Ukrainian Literary

Language,” which often turn out to be histories of the Ukrainian language of literature instead. Particularly, these works pay very scarce attention to the historical development of those factors that are decisive for the status of a “literary” or “standard language” as described, inter alia, by the Prague Linguistic Circle or Einar Haugen. Against the background of the theses that were suggested by the Prague Linguistic circle, histories of the Ukrainian “literary language” should provide considerably more information regarding the codification of Ukrainian and the dissemination of the codified language, the development of the multifunctionality and superregional outreach of Ukrainian and, to a certain extent, its stylistic diversification. The same is true if we look at our “Histories of the Ukrainian Literary Language” from Einar Haugens perspective (which is, after all, very similar to the Prague School theses) and want to know more about the processes of selection, codification, dissemination, and elaboration in their historical dimension. Unfortunately, the focus of the “Histories of the Ukrainian Literary Language” is clearly on the language of fine literature, although this sphere is in fact just one out of many that should be much more carefully studied in new monographs devoted to the history of the Ukrainian literary (or standard) language in the real meaning of the word. The present study offers a critical approach to the most widely used “History of the Ukrainian Literary Language” by Vitalij Rusanivskyj, which basically is a history of the Ukrainian language of literature.

Key words: standard language, literary language, language of literature, “History of the Ukrainian Literary Language,” Prague School of Linguistics, Einar Haugen, Ivan Ohienko, Vitaly Rusanivsky.